

LACHATA ISTVÁN

A PEDAGÓGIAI KÉPESSÉGEK FEJLESZTÉSÉRŐL – A HALLGATÓK VÉLEMÉNYÉNEK TÜKRÉBEN –

ABSTRACT: (*Über die Entwicklung der pädagogischen Fähigkeiten*) Die Entwicklung pädagogischer Fähigkeiten ist noch nicht die natürliche Folge der Lehrerbildung.

An unserem Lehrstuhl versuchen wir in 10 Seminargruppen, unter alltäglichen, durchschnittlichen Umständen diese Fähigkeiten zu fordern.

Es wurden Videoaufnahmen von natürlichen, konkreten Schulsituationen gemacht, dann folgten gemeinsame Analysen und Debatten.

Diese neue Methode wird von den Hörern positiv bewertet: das Training hatte gute Einflüsse auf die Selbsterkenntnis, die Selbstbildung und die Entwicklung kommunikativer und zwischenmenschlicher Fähigkeiten.

A tanárképzés egyik célja, hogy a jelölteket felkészítse gyakorlati nevelési teendőikre. Ez a nagyon is természetes célkitűzés a valóságban alig teljesül. Erről tanúskodnak volt hallgatóink beszámolóiban első, önálló nevelési lépéseikről, de bizonyítják ezt egyes kutatók is.

A hallgatók ma elsősorban ismereteket szereznek a nevelésről, de a nevelési módszerek alkalmazása, jártassággá, készséggé alakítása a viszonylag rövid gyakorlóiskolai próbálkozások után a pályamegvalósítás első éveire marad.

Sajnos a szaktudományos (szakismereti) képzés aránya egyre inkább nő, s nem marad idő és lehetőség arra, hogy felkészítsük a leendő tanárokat a nevelés szép, de összetett és nehéz munkájára. "A neveléstudományi oktatás számára figyelmeztetés, hogy még az adott szűk keretek

között is meg kell kísérelnünk túllépni az oktatási-nevelési feladatokra való felkészítés jelenlegi ... nemritkán egyértelműen életidegen szemléletén¹ "Panaszok sora tanúsítja, milyen nagy szükség van az iskolában a pedagógiai képességek -- például a kapcsolatteremtő képesség -- fejlesztésére, a nevelőtestületek pedagógiai-pszichológiai kultúrájának emelésére, a megfelelő továbbképzési rendszer kiépítésére".² - írja Zibolen Endre.

Egy a közelmúltban publikált kutatás³ a pályakezdő tanárok szakmai felkészültségét tanulmányozta. A megkérdezett 650 újonc pedagógus szerint a képzés nem felel meg a szükségleteknek. "A legtöbb képző intézményben a tanárszakos hallgatókban a gyerekekről egy idilli kép alakul ki. A pályakezdő nevelők nemcsak a mindennapos pedagógiai konfliktusok feloldására készületlenek, hanem már az is konfliktust okoz munkájuk megkezdésének hónapjaiban, hogy valóságos eleven gyerekekkel találkoznak, akik sokszor bizony nem úgy reagálnak a pedagógus megnyilvánulására, ahogyan az a didaktikai, neveléstudományi tankönyvekből, előadásokból, de még akár a gyakorlóiskolában eltöltött időből kirajzolódott képzeletükben."⁴

A tanárképző intézmények, s azokon belül a neveléstudományi tanszékek egyik elsőrendű feladata a gyakorlati nevelőmunkára való felkészítés, s az ennek megfelelő jártasságok, készségek, képességek kialakítása.

A pedagógiai képességekről sokat tud már a neveléstudomány, de még korántsem eleget. A feltárt képességek köre még nem teljes, és csak néhányának a módszeres kialakítása jól kidolgozott. Elmondható, hogy még ezek sem természetes elemei minden intézményben a képzésnek.

Az új pedagógusgenerációk igényes felkészítése nem nélkülözheti e képességek kialakítását, fejlesztését. E megfontolásból kiindulva arra törekedtünk, hogy tapasztalataink és a szakirodalmi jelzések alapján a mindennapi átlagos körülmények között próbálkozzunk meg a pedagógus képességek fejlesztésével.

Az 1991/92-es tanév első félévét útkeresésre, további tapasztalatok gyűjtésére szántuk, hogy ezek felhasználásával a következő években jelentősebb lépéseket tegyünk a pedagógiai képességek fejlesztésének területén. A továbbiakban ezirányú munkásságunkról, ennek hallgatói fogadtatásáról, tapasztalatainkról számolunk be.

A képességfejlesztő tréningek megszervezésére a nevelésméleti szemináriumok keretében nyílt lehetőség. Ez elvileg 13-14 tanórát jelent, a gyakorlatban azonban csak 9-10 óra áll a rendelkezésünkre.

Hét másodéves csoporttal kezdtük el a munkát. Később egyes csoportok kettéosztása miatt már 10 csoportban folyt ez a tréning. A csoportok összeállítása során semmiféle előnyt nem élveztünk, azokkal a csoportokkal dolgoztunk, amelyeket előzetesen a tantárgyfelosztás során kijelöltek számunkra. A csoportok létszáma eltérő volt: 10 és 23 fő között mozgott. Az első képességfejlesztő gyakorlatok során kiderült, hogy a nagy létszámú csoportokkal az adott időkeretek között lehetetlen eredményesen dolgozni. Ezért három nagy csoportot menet közben kettéválasztottunk.

Egyetértve azzal a felfogással, hogy a kommunikációs képességek alapját képezik a többi pedagógiai képességnek is, célunk az volt, hogy szervezett és célszerű tevékenységi lehetőségeket biztosítsunk a kommunikációs, valamint a kapcsolatteremtő képesség fejlődésének.

Új -- vagy eddig kevésbé hangsúlyozott -- elemként néhány csoportban arra is törekedtünk, hogy az alkalmazott pedagógiai szituációkban minél több lehetőség nyíljon a nevelési módszerek helyes és ajánlott alkalmazására is.

A képességfejlesztés természetes iskolai helyzeteket szimuláló szituációkban folyt, ahol kezdetben a csoporttársak helyettesítették az általános iskolás tanulókat, később gyakorlóiskolás gyerekek voltak a szereplők.

A visszacsatolás és önkonfrontáció érdekében a gyakorlatokról videofelvételeket készítettünk, majd -- általában a következő órán -- visszajátszottuk, elemeztük, megbeszéltük őket.

A gyakorlatok tartalmának megválasztásában a szakirodalmi információkra, elsősorban a Tóthné Dudás Margit tanulmányában⁵ leírtakra támaszkodtunk.

Végül is nagyon szoros időbeosztás mellett hallgatónként négy felvétel elkészítésére volt módunk. Egy improvizációs játékgyakorlatra, egy felolvasásra, egy bemutatkozás jellegű szerepre. E tevékenységekben a kortársak helyettesítették a gyerekeket, szülőket, kollégákat stb.

A hallgatók kitüntetett érdeklődése előzte meg a negyedik, s egyben utolsó felvételt, amelynél hatodikos és hetedikos gyakorlóiskolai ta-

nulók (16 fő) asszisztáltak. Minden felvételtípusnál több téma megfogalmazására törekedtünk. Itt nagy jelentőségűek voltak a hallgatók ötletei is.

Viszonylag sokféle választási lehetőségnek számos pozitívuma volt. Az alternatívák megjelölése hangsúlyozta a személyiségfejlesztő munka önkéntes jellegét és egyben azt is, hogy ez önnevelésnek tekinthető. Másrészt csökkentette egyes hallgatóknak a videofelvétel, a gyerekekkel való találkozás miatt érzett szorongását.

Az utolsó felvétel nagyon változatos tartalmú volt. Akadtak, akik a gyerekekkel való ismerkedést választották, mások előadásokat a legkülönbözőbb témákkal kapcsolatban, nagyrészt azonban beszélgetést (meggyőzést), vitavezetést vagy játékszervezést választottak.

Általában a felvételt követő órán elemeztük és értékeltük a szerepjátékokat; az első felvételeket szóban és írásban (értékelőlappal) egyaránt. Később úgy láttuk, hogy az írásos értékelés nem hoz annyi hasznot számunkra, mint amennyi időt igénybe vesz, ezért az értékelési formát elhagytuk. Közös (hallgatói és gyakorlatvezetői) vélemény, hogy elsősorban az alapos szóbeli elemzések, értékelések és útmutatások segítették elő a hallgatók önismeretének gyarapodását, személyiségük fejlődését.

A csoportok többségében nehéz volt az idővel gazdálkodni, mivel a hallgatók nagyon aktívak voltak, s a szituációval közvetett kapcsolatban lévő problémák megtárgyalását is igényelték. Ha az idő megengedte, szívesen tettünk eleget az ilyen kívánalmaknak, hiszen ezek a beszélgetések és viták jelentős mértékben hozzájárulhatnak a hallgatók szakmai fejlődéséhez.

Az állandó időhiány következtében a félév végére tervezett mérlegkészítésre nem jutott idő. Helyette kérdőíves felmérés segítségével összegeztük a véleményeket, értékeltük közös munkánkat.

A következőkben a hallgatói véleményekből válogattunk. Igyekezünk ezt úgy tenni, hogy reprezentálják a csoportok domináns nézeteit, állásfoglalásaikat, s ezek arányait is.

Az első szemináriumi órán részletesen beszélgettünk céljainkról, feladatainkról és (korlátozott) lehetőségeinkről. A terveket összehasonlítottuk a hagyományos, szokványos szemináriumi foglalkozásokkal. Az újszerű tanulási lehetőség, a másság felvillanyozta és kellőképpen motiválta a csoportok nagyrészét. Visszatekintve így írnak erről:

"Úgy vélem, hogy nagyon pozitív visszhangja volt az újszerű munkaforma bevezetésének a szemináriumokon."

"A szemináriumok nem voltak unalmasak, sőt izgalmasak voltak. Az elején a szó szoros értelmében izgultunk. Kibontakoztattuk saját énünket."

"A elején nehéz volt ráhangolódni az órákra, mert ez egészen más stílusú, mint a többi, és korábban én szinte teljesen elszoktam a szerepléstől."

"A legjobban az tetszett, hogy ezek az órák valami egészen újat nyújtottak számunkra. Próbára tettük képességeinket, melyekre majd nagy szükségünk lesz tanárként. Láthattuk, hogy mit tudunk produkálni mások előtt. S mindezt családi légkörben. Végre a gyakorlatok domináltak a munkában."

"Hasznosak és nagyon tanulságosak voltak ezek a szemináriumok. A legelső alkalommal ugyan többen idegenkedtünk ettől a módszertől, de fokozatosan beláttuk a célszerűségét. Az elemző megbeszélések jó hangulatban teltek el, úgy érzem, hogy őszinték és segítőkészek voltunk egymáshoz."

A tréning egyik eredménye, hogy gyarapítja az önismeretet. Módot ad a személyiség új helyzetekben való kipróbálására, és a meglévő képességcsírák manifesztlódásra:

"A szemináriumok segítségével jobban megismertem önmagam. Az önismeret pedig -- úgy érzem -- elengedhetetlenül fontos egy tanárnak."

"Azzal, hogy videoról láthattam, hallhattam magam, meg tudom állapítani, hogy a kívülállók számára milyen vagyok. Segített jobban megismerni önmagam."

"A gyakorlatok kihozták belőlem azokat a rejtett értékeket, amelyekről eddig magam sem tudtam."

Nemcsak önmagukat ismerték meg jobban a hallgatók, de a tanári pálya követelményeiből is egyre többet tudtak és éltek meg. Tisztábbá vált számukra a rendkívül összetett tanári szerepkör.

"Sok mindenről megváltozott a véleményem, és rájöttem, hogy nem is annyira könnyű tanárnak lenni."

"Az iskolai életben előforduló (majdnem) valóságos helyzetekben próbáltunk megoldásokat keresni. Kezdünk hozzászokni ahhoz, hogy a gyerekek mindenre figyelnek mikor, mit hogyan teszünk."

Általában ezek az ismeretek növelték a hivatástudatot és a pályamegvalósításra való céltudatos felkészülés igényét, akadt azonban olyan is, akit e tréning arra készítetett, hogy pályamódosításra gondoljon.

"Kicsit megijedtem a félév végére. Ennyi dolga van egy tanárnak? Ennyi felelősség terheli? Aztán rájöttem, hogy mégiscsak ez a nekem való pálya."

"A videofelvételekből meggyőződtem arról, hogy nem vagyok pedagógusnak való."

"A gyakorlatok után már van elképzelésem arról, hogy miben kellene változtatni magamon. Az már más kérdés, hogy mindezt meg tudom-e valósítani."

"Igényemmé vált, hogy figyeljek magamra, s tudatosan javítsak néhány tulajdonságomon, melyekre a felvételek döbbsentettek rá."

"A szerepjáték rámutatott hibáimra. Mások tevékenységéből is sokat tanultam, és új ötleteket kaptam. Sok segítséget kaptam a tanulókkal való kapcsolatteremtéshez."

"A szemináriumi munka hozzájárul ahhoz, hogy majd eredményes tanár legyek. Kipróbálhattam magam a "képzelt" és a "valódi" gyerekek előtt is. A társaim és a tanár véleménye pedig segített abban, hogy a hibáimat megpróbáljam kijavítani. Jó volt hallani, amikor a társaim egyetértettek a munkámmal. De annak is örültem, amikor a hibáimra mutattak rá, és segítettek megtalálni a helyes utat."

"A szemináriumi tevékenység mindenképpen elindított egy úton, amelynek a végére érve jó tanár lehetek. Lehetőséget adott önmagam kipróbálására."

A kommunikációs képesség minden más tanári képesség alapjaként szolgál. Ezt a hallgatók is jól érzik, s értik:

"Kipróbálhattam és fejleszthettem a beszédképességemet, a problémamegoldó képességemet és a kapcsolatteremtő képességemet. No és megtanultam egy sor olyan apró dolgot, ami nagyon fontos. Pl.: hogy hogyan álljak, üljek, jöjsek be, mit csináljak a kezemmel stb."

"Úgy gondolom, hogy nagyon jó lenne, ha ezek a szemináriumok megtanítanának arra, hogy hogyan kell beszélni (nemcsak az osztály előtt), beavatnának a fellépés titkaiba, esetleg

segítséget nyújtanának a nonverbális kommunikáció eszközeinek hatásos használatában. Ebben a formában nagyon hasznos lenne a szeminárium, bár így veszítene a tantárgy eredeti jellegéből, és nem lenne kifejezetten nevelélmélet. Addig hiába is gyakorolunk nevelést, amíg közülünk is sokan hadarnak, beszéd közben nem tudnak mit csinálni a kezükkel, stb."

Akadtt -- különösen közös munkák elején -- olyan hallgató, aki pesszimista hangot ütött meg, s nem bízott a képességfejlődés lehetőségében.

"Véleményem szerint, akinek ösztönösen nincsenek ilyen készségei, annak számára mindez nem tanulható. Ahhoz, hogy valaki jó nevelő legyen, önmagát kell adnia. Ezek a készségek nem taníthatók."

Általános tetszést keltett a szerepjátékok alkalmazása. A szimulálás, a gyakorlatok megbeszélése, megvitatása csak oldott, meleg, biztató légkörben lehet eredményes. A tanár itt kevésbé irányító, inkább segítő munkatárs. E szerepnek megfelelt az is, hogy az elemzések, viták során körben ültünk, s a körben nincs kitüntetett hely. Ez a tanári hozzáállás megfelel a már egyre nagyobb önállósággal bíró tanárjelöltek életkori sajátosságainak is."

"Tetszett, hogy tanár úr végig segítő, a háttérből irányító szerepet vállalt, és nem akarta mindenképpen ránk kényszeríteni véleményét, elképzeléseit."

A hallgatók döntő többsége felszabadultan gyakorolt, kötetlenül beszélgetett, mondott véleményt, vitakozott.

"Ezek a foglalkozások nem hasonlítottak a szokványos órákhoz, talán inkább egy igen jó szakkörhöz. Kötetlenül játszottunk, beszélgettünk, sok újat megtudtunk magunkról és a másiktól. Jó volt, hogy őszinte légkör alakulhatott ki."

"A szemináriumok nagyon személyesek voltak. Nagy megérettést tapasztaltam mindenki iránt."

"Az óra kötetlen volt. Olyan dolgokat csináltunk, amit munkánk során majd valóban hasznosítani tudunk."

"Kialakult egy ösztönző, kellemes légkör. Segítettünk egymásnak, s a kezdeti félelmem, szorongásom eltűnt a félév végére."

"Saját véleményét bárki elmondhatta. Kötetlen, zavartalan légkör uralkodott. A feladatok játékosága nagyon jó alaphangulatot adott."

"Nem kellett attól tartanom, hogy esetleg hibázom. Ha mégis ezt tettem, ezt senki sem tekintette bűnnek és elmarasztalendő dolognak."

A toleráns, ösztönző és meleg légkör felszabadította a hallgatók kreatív kezdeményezőképességét is. Ez különösen a szabadon választható feladatok tartalmi és formai megoldásaiban látszott meg.

"Eddigi főiskolai tanulmányaim alatt nem találkoztam ennyi ötlettel, akarással, tanári együttműködéssel."

A tréning arra is lehetőséget adott, hogy a résztvevők jobban megismerjék egymást. A felvételek előkészítése, még inkább elemzése igazi közösségi kooperációt igényelt, több csoportban kohéziónövelő tényezővé vált. A közvetlen munkakapcsolat a szemináriumvezetőt és a hallgatókat is közelebb hozta egymáshoz.

"Tetszett még, hogy a szemináriumok bensőséges, meleg hangulatban teltek el. Így nemcsak a pedagógiában lettem jártságosabb, hanem társaimhoz is közelebb kerültem."

"E tartom és munkamódszer közvetlenebb viszont eredményezett a szemináriumvezető és a csoport tagjai között."

Természetesen nem volt minden felhőtlen a munkánk során -- bár az eddigi vélemények talán erre engednek következtetni. A legnagyobb gondot az időhiány jelentette. Már említettük, hogy gyakorlatilag csak 9-10 órával gazdálkodhattunk. Az egy főre fordítható időt csökkentette néhány csoport magas létszáma is. A csoportosztás ezen a problémán némileg segített. Mindennek ellenére egy-egy felvételre maximum két, ritkán három percet fordíthattunk. Ezt több hallgató kevésnek találta. Sajnos arra sem volt mód, hogy valaki az elemző értékelésből okulva ugyanazt a szerepet "javított kiadásban" is eljátssza.

"Hogy nyugodtan a gyerekek elé merjünk állni, ahhoz sokkal több ilyen óra kellene."

"Magasabb óraszámokban kellene tartani a szemináriumokat, hogy még több alkalom legyen önmagunk kipróbálására az elemzésekre és a beszélgetésekre."

"Ennyi idő alatt nem lehet életszerű helyzeteket produkálni, sem igazából tanulni belőle."

"Nagyon kevés volt az idő. Képtelenség ilyen rövid idő alatt feldolgozni ennyi anyagot."

"A csoportot kettéosztotta a tanár úr, s így csak a csoport felét ismerhettük meg közelebbről. Úgy vélem, hogy a csoport laza kötelékét ez tovább gyengítette. Természetesen tudom, hogy ez kényszermegoldás volt, hiszen még csoportbontás után is kevés idő állt rendelkezésünkre a gyakorláshoz."

"Véleményem szerint a kör (Úgy ültünk elemzéskor. L. I.) túl nagy volt ahhoz, hogy igazán bensőséges és oldott hangulat alakuljon ki. Talán ha kisebb teremben lettünk volna... de ez így nagyon zavart."

"A legkevésbé az tetszett, hogy a csoport másik felét nem láthattuk. (Hiába, nagyon sokan vagyunk!) és hogy nem tartott 2-3 órán át a 45 perc. Több időre lenne szükség, hogy több felvételt készíthessünk, következésképpen többet profitáljunk a gyakorlatokból."

"Nem kaptunk lehetőséget arra, hogy a szituációt újra játsszuk olyan változtatásokkal, amit az értékelő kritikából elsajátíthatónak tartottunk, s megvalósítottuk."

"Nagyon kevésnek éreztem azt az időt, amit egy emberre szántunk. Tudom hogy nem lehetett többet gyakorolni, de valahogy a lelkesedésem, a terveim nagy része mindig bennem maradt. Szóval erre az összetett, nehéz feladatra kevés volt ez a néhány óra... És a csoport másik fele is nagyon hiányzott."

"Erre a gyakorlatra sokkal több időt és energiát kellene fordítanunk. Nagyon hasznos, és ezért a főiskola profilját errefelé kellene alakítani. Tanárok, nevelők leszünk, ezért csökkenteni kellene a szaktárgyi anyag mennyiségét, és több hasonló jó szemináriumot tartani."

Az állandó időhiány sok esetben feszültséget okozott. Ennek leküzdését megkönnyítette az a jó munkatársi kapcsolat, ami a félév során kialakult a hallgatók és a gyakorlatvezető között. Jellemző erre a két utolsó idézet is, melyben a többes szám használata arra utal, hogy a hallgatók azonosultak a szemináriumvezető céljaival, gondoljaival, s a gyakorlat és annak sikere közös ügy volt.

Volt, aki a kortársakkal végzett gyakorlatot nem találta (igazán) valódinak és fejlesztő hatásúnak.

"Mi nem tudtuk annyira visszaadni az 5.--8. osztályos tanulók magatartását, és ez egy kissé zavaró volt. Ezért volt jó "igazi gyerekekkel" foglalkozni."

"Az lenne a legjobb, ha egész félév során igazi gyerekekkel tudnánk gyakorolni, felvételeket készíteni. Azt hiszem ebből lehet a legjobban és a legtöbbet tanulni."

A hatékonyabb felkészítés érdekében a hallgatók a szakirodalomból gyűjtött nevelési konfliktushelyzetek elemzését, értékelését, megoldását kapták otthoni feladatként. Ezek leírását, a megoldásokat az egyik szemináriumi órán vitattuk meg. Sajnos erre a megbeszélésre nem jutott idő a félév folyamán, minden csoportban.

"Nem volt időnk elemezni a konfliktusszituációkat, pedig jó lett volna, ha már leírtuk. Az volt az érzésem ezzel kapcsolatban, hogy ezek csak amolyan házi feladatok voltak."

"Hiányoltam az írásban kért konfliktusszituációk megoldásának megvitatását, megbeszélését. Szerintem ezek is sokat segítettek volna."

A különböző csoportok hozzáállása a szemináriumi tevékenységhez, s ennek következtében aktivitásuk, munkájuk színvonala más és más volt. Bár alapjában véve mindegyik csoport jól dolgozott, többen elégedetlenek voltak a csoportjukkal.

"Nem voltunk elég aktívak. Talán, mert mi sem hittük el azt, hogy egy óra így is lefolyhat."

"Szerintem csak a hallgatók lelkesedésén kellene pozitív irányban változtatni."

Mint említettük, felvételek elemzése után szóban és írásban is értékeltünk. Az utóbbi előnyomatott értékelőlapokkal történt. A hallgatók különböző okok miatt idegenkedtek ettől. A félév utolsó óráin el is hagytuk ezeket, hogy ezzel némi időt nyerjünk. Másrészt úgy találtuk, hogy ezek a dokumentumok -- az eddigi formában -- kevésbé szolgálják céljaink elérését.

"Az értékelőlap nem tetszett. Nem voltak pontosak a kérdések, úgy éreztem az értékelés sem lehet elég pontos. Ráadásul fölöslegesnek is tartottam."

Elég sok hallgatónak -- különösen a félév végén -- gondot jelentett a videofelvétel okozta félelem. Szorongásukat némiképp csökkentette az a tudat, hogy nem volt kötelező a szereplés. (Egyébként csak két hallgató

élt egy-egy alkalommal ezzel a lehetőséggel.) Segített a feszültség oldásában az első improvizációs játék felvétele is, valamint az, hogy az értékelésben nem a megítélés volt a jellemző, sokkal inkább a konstruktív, a fejlődést szolgáló megállapítások és javaslatok. Ennek ellenére egyeseket végig zavart a kamera jelenléte.

"A kamera jelenléte gondot okozott számomra. A felvételek során nagyon izgultam, pedig minden segítséget megkaptam. De talán még több bátorításra lenne szükségem."

"A kamera nagyon sok szorongást okozott. Később ugyan egészen megszoktam, ennek ellenére valahogy felborította azt az intim légkört, ami egyébként kialakulhatott volna."

"Néha gondot okozott az, hogy szerepelni kell. Mindig volt bennem egy félsz a kudarctól. Itt szintén azt tudom mondani, hogy nemcsak hetente egyszer kellett volna ilyen órát tartani, hátha akkor az önbizalmam is fokozódna."

Arra a kérdésre, hogy "Hozzájárult-e a szemináriumi munka ahhoz, hogy majd hatékony pedagógus legyen?, a hallgatók több mint 85 %-a pozitívan válaszolt. Negatív eredményt senki nem fogalmazott meg. Néhányan várakozó állásponton voltak:

"Erre a kérdésre most nem tudok igazán válaszolni, azt hiszem ez az elkövetkező időszakban fog kiderülni."

"Úgy érzem ezt még nem tudom megítélni. Jó volt kipróbálni ténylegesen olyan helyzeteket, amelyekkel biztosan találkozni fogok munkám során."

"Ezt még nem tudom. Igazából akkor fog kiderülni, ha majd tanítani fogok."

S végül néhány globális válasz az előbb feltett kérdésre:

"Rendkívül tetszettek a tanári szerepjátékok. Nagyon sokat lehetett belőlük tanulni: sokkal többet, mintha csak "szárazon", elméletben kaptuk volna meg ezt az anyagot. Külön kiemelem a videofelvételek jelentőségét. Nagyon fontos, hogy az ember kívülről is láthassa magát, és megismerhesse szereplésével kapcsolatban mások véleményét is. Azt hiszem, hogy ennél hatékonyabban már csak az "élesben tanítás" segítheti a készségek kialakulását. Bár bizonyos szempontból ezek a gyakorlatok még jobbak is, mert nyugodtabban hibázhat az ember,

sőt a hibák utólag elemezhetők, s ez által könnyebben javíthatók."

"Kellemes, mintegy családi légkörben zajlottak le ezek az órák. Alkalmasak voltak arra, hogy fejlesszék, átalakítsák szemléletünket. Lehetett tanulni magunktól (amikor visszajátzottuk a felvételeket), és másoktól is leshettünk el jó ötleteket. Jó volna, ha lenne még alkalom hasonló órák tartására, és nemcsak a gyakorlóiskolában kerülnének elénk hasonló jellegű megoldásra váró feladatok. Jó volt látni magamat, az izgalmat, a gondokat. A félév végén azt hiszem meg lehetett figyelni a csoporttagok arcán a megerősödött önbizalmat."

"Tetszett hogy olyan helyzeteket próbálhattunk ki, amelyekkel találkozni fogunk nevelő tevékenységünk során. Láthattuk saját viselkedésünket, reakcióinkat, "kívülről", külső szemlélként a videofelvételek segítségével. Ez és a belső, megélt érzések segítenek a megfelelő viselkedés kialakításában, és ez az alapja annak, hogy olyannak lássanak, ismerjenek bennünket, amilyenek szeretnénk lenni. Úgy érzem, hogy a félév folyamán fejlődött az önbizalmam, javult a kapcsolatteremtő képességem. Bátrabban állok ki a csoport és a kamera elé. Ezek a pedagógiai szituációk részben felkészítettek a valódiak majdani megoldására is. Érdekes és hasznos, ha az ember kívülről is láthatja magát, el tud indulni az önfejlesztés útján."

"A szemináriumon kipróbálhattuk önmagunkat. Igazi életszerű feladatok voltak. Értékeléskor pedig mindenki szabadon elmondhatta őszinte véleményét magáról és másokról. Az órák hangulata semmilyen más óráéhoz nem hasonlított. Ez nagyrészt Tanár úron múlt: rengeteg segítséget, gondoskodást kaptunk. Nagyon jó volt! Játékos formában ébredhettünk rá erényeinkre és hibáinkra. Belekóstolhattunk egy kicsit az iskolai problémák megoldásmódjába. Nem volt könnyű, de sokkal közelebb kerültünk a tanári pályához."

Mindinkább világossá válik számunkra, hogy a tanárjelöltek hagyományos módon való felkészítése a nevelésre nem megfelelő. Nyilvánvaló tévedés annak hallgatóságos feltételezése, hogy a neveléshez szükséges képességek csupán az elméleti ismeretek alapján önmaguktól kialakulnak.

Tapasztalataink szerint -- némi nehézségek árán -- a pedagógiai képességek tréningyszerű fejlesztése a neveléstudomány tanításának szerves részévé tehető. Most, amikor a képzés struktúrája változóban van, nagyon fontos lenne kedvezőbb körülményeket biztosítani a képességfejlesztés számára. Intézetünkben ehhez megvan a megfelelő technikai apparátus, ugyanakkor hátráltató elem a nagy csoportlétszám. Égetően szükség lenne arra nálunk is, hogy a képességfejlesztést lehetővé tevő, jól kezelhető, kis létszámú csoportokat alakítsunk ki. (Lásd a természettudományos tantárgyak laboratóriumait.) Nagyon szerencsés intézkedés lenne, ha a képességfejlesztő tréningre az eddigi óraszám kétszeresét használnánk fel, akár ugyanazon féléven belül is.

Az eddigi próbálkozások is bizonyítják a gyakorlatok hasznosságát, kedvező hatását az önismeretre, az önnevelésre, a pedagógiai képességek fejlődésére.

Cikkünk részletesen tárgyalja a főiskolai hallgatók véleményét a képességfejlesztő tréningről. Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy igen kedvezően fogadták ezt a kezdeményezést, és azt jóval hatékonyabbnak látják a hagyományos képzésnél. Az egyértelmű siker miatt szeretnénk a jövőben folytatni eddigi kísérleteinket, ezzel is gyarapítva e téren meglévő tapasztalatainkat.

A kommunikációs és kapcsolatteremtő képesség fejlesztése közben arra is törekedtünk, hogy a választott szituáció tartalma nevelési módszerek alkalmazására (pl.: követelés, segítségadás, ösztönzés, stb.) is adjon lehetőséget. Visszatekintve úgy látjuk, hogy a nevelési módszerek alkalmazásának nem voltak eléggé szervezettek a körülményei. Gyarapodó tapasztalataink figyelemre méltóak. Ezek alapján úgy látjuk, érdemes lenne néhány nevelési módszer használatának készségét alaposan körülírni, s kidolgozni begyakorlásának lehetőségeit. Rendkívül fontos az eddiginél hatékonyabb mérési eszközök kidolgozása is, melyekkel pontosabban meghatározható lenne a képesség induló szintje, valamint fejlődésének mértéke.

JEGYZETEK

1. Zibolen Endre: Adalékok a pedagóguskutatáshoz. In.: Óvári Ágnes: Első ütközetek. Oktatókutató Intézet. Bp. 1987. 16.
2. U. o. 17. oldal
3. Óvári Ágnes: Első ütközetek. Oktatókutató Intézet Bp. 1987.
4. Óvári Ágnes: Első ütközetek. Oktatókutató Intézet Bp. 1987. 26.
5. Komlósi Ákos--Tóthné Dudás Margit--Vastagh Zoltán: Pedagógiai szituációk a tanárképzésben. Tankönyvkiadó, Bp. 1987.

IRODALOMJEGYZÉK

- Ambrusné Szalai Katalin: Korszerű módszerek a pedagógus-továbbképzési foglalkozásokon. Bp. 1988.
- Bábosik István: A nevelés folyamata és módszerei. Leopárd Könyvkiadó Kft. Bp. 1991.
- Komlósi Ákos--Tóthné Dudás Margit--Vastagh Zoltán: Pedagógiai szituációk a tanárképzésben Tankönyvkiadó. Bp. 1987.
- Póór Ferenc--Wacha Imre: A pedagógiai kommunikációs képességek OOK. Veszprém. 1983.
- Óvári Ágnes: Első ütközetek. Oktatókutató Intézet Bp. 1987.